

DE TWEDE WERELDOORLOG

Op 23 oktober 2024 is het 80 jaar geleden dat Rosmalen bevrijd is. De Tweede Wereldoorlog duurde nog tot 5 mei 1945. De oorlog begon voor Nederland op 10 mei 1940. Toen vlogen Duitse vliegtuigen over Nederland. Ze bombardeerden Rotterdam. De Duitsers dreigden nog meer steden te bombarderen. Daarom gaf Nederland zich over. Koningin Wilhelmina en de regering vluchtten naar Engeland. Engeland was niet bezet door de Duitsers.

De binnenstad van Rotterdam na het bombardement. De stad lag in puin.

DINGEN VERANDERDEN VOOR JOODSE MENSEN

Door de oorlog veranderden veel dingen. Je zag steeds meer Duitse soldaten op straat. Hitler, de leider van de Duitsers, had een hekel aan Joden. Hij bedacht allerlei nare regels tegen hen. In Rosmalen woonden maar een paar Joodse families. Dat waren de familie Lewin op Landgoed De Duinsche Hoeve (nu Mariaoord), de familie Ensel aan de Graafsebaan en de families Lievendag en Zilverberg aan de Boterweg (Hinham). Maar voor hen golden die regels net zo goed. Joodse kinderen moesten een ster dragen. Ze mochten niet meer naar de bioscoop of het zwembad. Ze mochten ook niet meer naar de zelfde school als de andere kinderen uit hun buurt. Maar het ergste was dat ze op gegeven moment opgehaald werden door Duitse soldaten om hen in een concentratiekamp op te sluiten. Ze moesten daar voor de Duitsers werken. Ook Kamp Vught was zo'n kamp. Zo gebeurde dat ook met de kleine Max Lievendag, 3 jaar, die op de Boterweg in Hinham woonde. Hij werd met zijn ouders en oma in 1943 opgehaald Kamp Auschwitz gebracht. Zij kwamen nooit meer terug. **De vrijheid van godsdienst bestond dus niet meer en vrij van angst was je zeker niet meer.** Speciale stenen in het trottoir bij Boterweg 28 en 34 en in de Graafsebaan 33 herinneren ons aan die families. (Meer info: kijk het filmpje over de struikelstenen.) Christina Ensel was 10 jaar toen ze met haar familie naar Sobibor werd gebracht. Ook zij kwam nooit meer daarvan terug. In de wijk de Overlaet is een singel naar Christina genoemd.

Christina Ensel (10jaar)

DINGEN VERANDERDEN OOK VOOR ANDERE MENSEN

Ook voor niet-Joden werd het leven moeilijk. In de hoogste klassen van de lagere school kreeg je voortaan Duitse les. Het nieuws kon je niet meer vertrouwen, omdat de kranten alleen mochten schrijven wat de Duitsers goedkeurden. En je moest je radio inleveren bij de Duitsers. Die wilden niet dat je naar de nieuwsberichten uit Engeland luisterde. En televisie of internet bestond toen nog niet. **De vrijheid van meningsuiting bestond dus niet meer.** En wat betreft **vrij zijn van angst:** jonge mannen konden gedwongen worden om in Duitsland te gaan werken voor de Duitsers. De Duitsers pakten eten, benzine en fietsen af. Het weinige eten dat er was, werd verdeeld door iedereen evenveel bonnen te geven. Met een voedselbon kon je een beetje vlees, aardappelen of brood kopen. **Vrij zijn van gebrek bestond dus ook niet meer.** Gelukkig hadden veel

mensen in Rosmalen een eigen groentetuin. Er woonden veel boeren in Rosmalen, dus stiekem kon je toch wel vaak aan extra eten komen. Van de hongerwinter in 1945 hebben de Rosmalenaren weinig last gehad. Rosmalen was toen al bevrijd. In het noordelijker deel van Nederland, dat niet bevrijd was, hadden de mensen in die winter soms alleen bloembollen als eten!

ONDERDUIKERS

Veel Joden doken onder om zich te redden van de dood in vernietigingskampen. Ze verstopten zich voor de Duitsers, bijvoorbeeld bij andere mensen op zolder of in de kelder. Maar niet alleen Joden doken onder, ook jongens die opgeroepen werden om in Duitsland te gaan werken, zoals Marine van de Donk. En ook Engelse piloten die neergeschoten waren, of soldaten die niet meer wilden vechten. Bij Harry Coppens, die later leraar werd in Oss, was anderhalf jaar lang een Russische soldaat, genaamd Joseph Weber, ondergedoken op de hooizolder. Harry woonde met zijn familie in een boerderij in de Schoolstraat. Die boerderij is nu een restaurant. Hoe gevaarlijk onderduiken was, maar ook hoe gevaarlijk het was om onderduikers in huis te hebben blijkt uit Harry's verhaal.

VERZET

Hoe langer de oorlog duurde, hoe meer het verzet groeide. Nederlanders gingen de Duitsers in het geheim tegenwerken. In Hintham was het geheime hoofdkwartier van verzetsgroep Margriet. Martien der Kinderen, die later (1965 - 1980) directeur was van basisschool De Masten in Maliskamp, hoorde bij die groep. Hij hielp nogal wat Engelse piloten, die neergeschoten waren door de Duitsers. Hij hielp ze om stiekem terug te komen naar hun eigen land. Daarvoor waren valse persoonsbewijzen nodig en extravoedselbonnen. Verzetsmensen, zoals de mensen van knokploeg Margriet overvielen distributiekantoren waar de voedselbonnen werden uitgedeeld. De overvallers namen de bonnen mee en gaven ze aan onderduikers. Een andere Rosmalense verzetsman, Wim van 't Hooft uit Hintham, zorgde ook voor nieuws dat te vertrouwen was. Hij werkte op het kantoor van Coudewater en kon wel stiekem afdrucken maken. Die blaadjes bracht hij stiekem rond. Er waren bij hem ook onderduikers. (Meer info: filmpje Jos Korsten.)

BEVRIJDING

Amerika, Canada, Rusland, Engeland en Frankrijk werkten samen en versloegen Duitsland na vijf jaar oorlog. Rosmalen werd op 23 oktober 1944 bevrijd door het 53e Welsh Division. Die soldaten kwamen dus uit Wales in Groot Brittannië. Toen de Duitsers zich op 5 mei 1945 overgaven, was het groot feest, ook in Rosmalen! (Meer info: filmpje Jos Korsten.)

SCHADE EN SLACHTOFFERS

Die bevrijding van Rosmalen ging niet gemakkelijk. Er waren tientallen doden (95 om precies te zijn). Honderd huizen/boerderijen werden helemaal verwoest. Nog eens 295 werden zwaar beschadigd. In totaal waren 700 van de 1100 gebouwen in Rosmalen beschadigd. (Meer info: filmpje Vijf donkere jaren en filmpje Jos Korsten)

WEER OPBOUWEN

Na de Tweede Wereldoorlog moest Nederland, en dus ook Brabant en ook een dorp als Rosmalen weer oprabbelen. De regering gaf geld aan de boeren in Rosmalen die hun boerderij verloren waren. Je kunt dat zien aan de tegel met 1947 erop die in de gevel is gemetseld. (zie foto). Van de USA kreeg Nederland Marshallhulp. Dat was heel veel geld om nieuwe fabrieken te bouwen en nieuwe bedrijven te starten. Er kwam weer meer werk in Den Bosch en Rosmalen en omgeving. Er kwamen hier meer banen en mensen kwamen dus graag hier wonen. Er moesten dus ook meer huizen komen en dat was goed nieuws voor de bouwbedrijven in Rosmalen. Dat was ook goed nieuws voor Rosmalen als gemeente, die daardoor groeide van 7000 inwoners tot maar liefst 25.000 in 1985. Er kwamen rond het centrum nieuwe wijken, zoals de Molenhoek, 't Ven, de Sparrenburg, de Overlaet en de Groote Wielen.